

Kulturpolitiken kring romerna

En jämförelse av de kulturpolitiska linjedragningarna kring romerna i Sverige och Finland

Wanja Bollström

Lärdomsprov

Kulturproducent

2024

Lärdomsprov

Wanja Bollström

Kulturpolitiken kring romerna: En jämförelse av kulturpolitiska linjedragningar kring romer i Sverige och Finland.

Yrkeshögskolan Arcada: Kulturproducent, 2024

Identifikationsnummer:

Handledare (Arcada):

Susanne Ådahl

Sammandrag:

Examensarbetet är en kvalitativ forskning och fallstudie kring romernas kulturpolitiska riktlinjer och jämför dem från Finland respektive Sverige. Jag undersöker även hur de finska kulturpolitiska riktlinjerna gällande romerna kan förbättras med tanke på framtida romskpolitiska program, samt hur tillgänglig informationen är för gemene man. Den teoretiska referensramen behandlar statliga dokument i form av romskpolitiska program samt övriga relaterade källor som bidrar till bakgrunden för de kulturpolitiska riktlinjerna. Genom dessa källor presenterar jag vem romerna är, och hur den kulturpolitiska utvecklingen har sett ut historiskt. Jag använder mig av en kulturpolitisk teori av Pierre Bourdieu för att understöda analyserna i arbetet. Jag presenterar intervjuer som utförts med personer som har en direkt koppling till den romska kulturen. Dessa intervjuer finns med i arbetet för att bidra till de rekommendationer av förändring som presenteras i slutsatsen. Analyserna och intervjuerna hänvisar till en besvikelse i att de kulturpolitiska riktlinjerna gällande romerna, fortfarande strävar efter att uppfylla de allra mest grundläggande mänskliga rättigheter för folkgruppen. Behovet av arbete mot diskriminering av romerna är fortfarande brådskande och större satsningar i förändring av attitydklimatet mot dem bör införas. Önskan för framtiden vore att vi som samhälle, skulle kunna befinna oss i en situation där en större del av riktlinjerna skulle understöda romernas rättighet till att utveckla och bevara sin kultur.

Nyckelord: Kvalitativ forskning, fallstudie, romerna, kulturpolitik, kulturarv.

Degree Thesis

Wanja, Bollström

The cultural policies regarding Roma: A comparison of the cultural policy guidelines regarding the Roma between Sweden and Finland.

Arcada University of Applied Sciences: Cultural producer, 2024.

Identification number:

Supervisor (Arcada):

Susanne Ådahl

Abstract:

The thesis is a qualitative research and case study on the cultural policy guidelines of the Roma and compares them between Finland and Sweden. I also examine how the Finnish guidelines regarding the Roma, can be improved with regards to the future Roma policy programs, as well as how accessible the information is to the public. The theoretical frame of reference deals with government documents in the form of the countries' Roma policy programs as well as other related sources that contribute to the background of the cultural policy guidelines. Through these sources, I present who the Roma are as a group, and how the cultural policy guidelines have evolved historically. I use a cultural policy theory by Pierre Bourdieu to support the analyses in the thesis. I present the interviews conducted with people who have a direct connection to the Roma culture. These interviews are included in the thesis to contribute to the recommendations for change that are presented in the conclusion. The analyses and interviews refer to a disappointment that the guidelines regarding the Roma, still strive to fulfill the most basic human rights for the group. The need for work against discrimination of the Roma people is still urgent and greater investments in changing the attitudes towards them should be introduced. The hope for the future would be that we, as a society, could find ourselves in a situation where a larger part of the guidelines would support the Roma people's right to develop and preserve their culture.

Keywords: Qualitative research, case study, Roma, cultural politics, cultural heritage.

Opinnäyte

Wanja, Bollström

Kulttuuripoliittiset suuntaviivat koskien romaneja: Vertailu kulttuuripoliittisista suuntaviivoista koskien romaneja Suomen ja Ruotsin välillä.

Yrkeshögskolan Arcada: Kulttuurituottaja, 2024

Tunnistenumero:

Ohjaaja:

Susanne Ådahl

Tiivistelmä:

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen- ja tapaustutkimus romanien kulttuuripoliitiikan suuntaviivoista ja tämä vertailee niitä suomen ja ruotsin välillä. Tutkin myös, miten suomen romaneja koskevia kulttuuripoliittisia suuntaviivoja voidaan parantaa tulevia romanipoliittisia ohjelmia ajatellen ja kuinka saatavilla tämä tieto on yleisesti. Teoreettinen viitekehys käsittelee valtion asiakirjoja romanipoliittisten ohjelmien muodossa sekä muita niihin liittyviä lähteitä, jotka vaikuttavat kulttuuripoliitiikan suuntaviivojen taustaan. Näiden lähteiden kautta esittelen keitä romanit ovat, ja miltä kulttuuripoliittinen kehitys on näyttänyt historiallisesti. Käytän työssäni Pierre Bourdieun kulttuuripoliittista teoriaa tukemaan analyyseja. Esitän käymiäni haastatteluja henkilöiden kanssa, joilla on suora yhteys romanikulttuuriin. Nämä haastattelut on sisällytetty työhön edistääkseen johtopäätöksessä esitettyjä muutossuosituksia. Analyysit ja haastattelut viittaavat pettymykseen, että romaneja koskevat kulttuuripoliittiset suuntaviivat pyrkivät edelleen toteuttamaan ryhmän perusihmisoikeuksia. Romaneihin kohdistuvan syrjinnän vastaisen työn tarve on edelleen erittäin tarpeellinen ja heihin kohdistuvien asenteiden ilmapiirin muuttamiseen tulisi panostaa enemmän. Tulevaisuuden toive olisi, että yhteiskunta saavuttaisi olosuhteet, jossa suurempi osa ohjeista tukisi romanien oikeutta kehittää ja säilyttää kulttuuriaan.

Avainsanat: Kvalitatiivinen tutkimus, tapaustutkimus, romanit, kulttuuripoliitikka, kulttuuriperintö.

Innehåll

1	Inledning	4
1.1	Uppbyggnad	5
1.1.1	Avgränsning	5
1.1.2	Struktur	6
1.1.3	Arbetslivsrelevans	7
1.2	Syfte och frågeställning	7
1.3	Definitioner	8
2	Bakgrund	9
2.1	Romernas historia	9
2.1.1	Romernas kulturarv	11
2.2	Kulturpolitiska utvecklingen i Finland mellan 1950 och 2000-talet	14
3	De kulturpolitiska riktlinjerna gällande romerna i Finland och Sverige	16
3.1	Romskpolitiska programmet i Finland (ROMPO)	16
3.2	Romskpolitiska riktlinjerna i Sverige	18
4	Teoretisk referensram	21
4.1	Kulturpolitisk teori	22
5	Metod och genomförande	25
5.1	Metodval	25
5.1.1	Materialavgränsning	25
5.1.2	Validitet, tillförlitlighet och reliabilitet	26
5.1.3	Etiska reflektioner	27
6	Intervjuer	27
7	Analys och resultat	28
7.1	Analys av intervjuerna	29
7.2	Jämförande analys av dokumentmaterialet	30
7.3	Diskussion och sammanfattning	31
	Källor	37
	Bilagor	41

1 Inledning

Jag har blivit uppvuxen i den romska kulturen genom en av mina föräldrar. Under min uppväxt har jag fått en inblick in i en rik, men även missförstådd kultur som inspirerat mig att välja en karriär inom kultur och konst. Genom min uppväxt har jag även fått delta i olika seder och traditioner inom den romska kulturen. Skådandet av hur människorna kring mig fått kämpa för att uppehålla dessa, har väckt ett intresse över vilken del den finska staten spelar i upprätthållandet av minoritetskulturer och hur mycket information som finns tillgängligt kring detta. Då jag började undersöka vad jag ville skriva om, märkte jag att det inte fanns många lärdomsprov eller vetenskapliga artiklar som behandlar detta från ett kulturpolitiskt perspektiv eller med fokus på kulturarv. De flesta arbeten som nämnde romerna kom från hälsovårdens perspektiv om hur man kan ta i beaktande de olika seder som romerna har och följer.

Finland har varit ett mångkulturellt land i århundraden och i dag bor här uppskattningsvis cirka 10 000 – 12 000 romer (THL, 2023). Bland annat romerna, samerna, finlandssvenskarna, judarna och tatarerna är alla definierade som minoritetskulturer i Finland. Dessa har alla gemensamt ett språk, en kultur eller religion som skiljer sig från majoriteten av befolkningen. Alla dessa grupper har enligt den finska lagen rättighet att uppehålla och utveckla sitt språk och sin kultur (THL, 2023). Även i vårt grannland Sverige bor cirka 50 000–100 000 (European Union Agency for Fundamental Rights, 2019) romer och liksom här, har de varit bosatta i Sverige i flera hundra år. Många av romerna i Finland har även starka kopplingar till Sverige.

Under mina studier som kulturproducent, har vi behandlat kulturpolitik och kulturarv till en liten del, och hur detta påverkar dessa minoritetskulturer och deras rättigheter att utöva och uppehålla sin kultur. Oavsett befintligheten av lagar, som diskrimineringslagen (Diskrimineringslag, 2014) och språklagen (Språklag, 2003), finns det fortfarande diskriminering mot dessa folkgrupper och bristande tillgänglighet till verktyg som hjälper dessa kulturella minoriteter att både uppehålla och vidare utveckla sina kulturer och språk. Då jag påbörjade planeringen av detta lärdomsprov identifierade jag en brist på tillgänglig och uppdaterad information om romerna i

Finland och hur staten arbetar kring och med denna folkgrupp för att garantera ett frodande kulturliv för dem som tillhör den.

På grund av den bristande och daterade informationen kring de finska romerna, har jag valt att jämföra Finlands kulturpolitiska handlingsätt kring romerna med hur den svenska staten går till väga. Eftersom båda länderna har romerna som en erkänd kulturell och språklig minoritet anser jag att det är relevant att jämföra dem med varandra. I mitt arbete tar jag även upp hur vi i Finland kan utveckla kulturpolitiken på ett sätt som tillåter kulturella minoriteter, med fokus på romerna, att utveckla och upprätthålla sin kultur bättre. Jag har valt att intervjua personer som tillhör, eller har en koppling till, den romska kulturen. Valet av de intervjuade personerna, inför ett perspektiv från dem som aktivt ser påverkan av de kulturpolitiska riktlinjerna i sin vardag och hur de kan utöva sin kultur. Jag anser även att dessa personer kan ge information om kulturen som inte kan hittas i statens officiella källor. Även intervjumaterialet tillsammans med rapporterna och det andra bakgrundsmaterialet, kommer att användas för att lägga fram rekommendationer för åtgärder som borde tas.

1.1 Uppbyggnad

Arbetet tar form av en kvalitativ forskning, vilket innebär analyserande av texter om ämnet med stöd av en kulturpolitisk teori. Arbetet är även en fallstudie, vilket syns i jämförandet av de svenska och finska kulturpolitiska linjedragningarna angående ländernas romska befolkning. Målet med fallstudiemetoden är att nå en djupare förståelse för hur dessa länders kulturpolitik angående romerna skiljer sig, samt att kunna sammanställa utvecklingsmöjligheter inom området. Arbetet följer reglerna för examensarbetet som fastställts på Arcada. Under följande underrubrik presenterar jag avgränsningarna för arbetet.

1.1.1 Avgränsning

Arbetet behandlar de kulturpolitiska regleringarna kring den romska befolkningen med fokus på kulturutövande och kulturarv, på grund av att jag själv har störst kännedom kring denna folkgrupp. Det finns många olika slags romer i europa, men jag kommer endast fokusera på kaaleromerna som den romska grupp som har varit bofasta i Sverige

och Finland i århundraden. Jag kommer inte att behandla hur de kulturpolitiska riktlinjerna ser ut för andra kulturella minoriteter eller resterande riktlinjer som behandlar, exempelvis, sysselsättning och boende i Sverige eller Finland. De intervjuerna som använts i examensarbetet har utförts med personer som är en del av, eller har en direkt koppling till den romska kulturen för att få med ett perspektiv från folkgruppen som arbetet behandlar. Dessa personer har ett direkt intresse av att följa ändringar och utvecklingar inom kulturpolitiken gällande språkliga och kulturella minoriteter och är även aktiva i att utveckla sitt kulturarv vidare. Intervjuerna har gjorts med personer som gett tillstånd att använda materialet och är anonyma genom hela examensarbetet. Svaren från intervjuerna utgår från personernas individuella upplevelser kring ämnet och ger relevant information och kontext till arbetet. Det är viktigt att förstå att dessa svar är subjektiva, eftersom de utgår från individens egna åsikter. Svaren från intervjuerna används endast i slutsatserna, vilket betyder att deras åsikter inte kommer att refereras till i den övriga texten.

1.1.2 Struktur

Arbetet inleds i kapitel två med bakgrund kring romernas historia och kulturarv samt den romskpolitiska utvecklingen från mitten av 1900-talet fram till 2000-talet. I kapitel tre introducerar jag de romskpolitiska riktlinjerna i Sverige och Finland som gäller vid skrivandet av arbetet. Kapitel fyra behandlar den teoretiska referensramen samt den kulturpolitiska teorin, genom vilken de hänvisade källorna analyseras. Kapitel fem behandlar metoden och genomförandet av arbetet. Detta innebär kvalitativa forsknings- och fallstudie metoder samt materialavgränsningen, där jag behandlar vilka val jag gjort angående källor och vad jag valt att inte använda i arbetet. Validitet, tillförlitlighet och reliabilitet samt etiska reflektioner behandlas också i kapitel fem. I kapitel sex introduceras intervjuerna som utförts, intervjupersonerna och intervjufrågorna. Kapitel sju innehåller resultaten av analyserna som utförts med hjälp av den kulturpolitiska teorin, slutsatserna jag gjort från analyserna, analys av intervjumaterialet rekommendationer med tanke på framtida kulturpolitiska program och hur forskningsfrågan har besvarats. Jag tar även upp reflektioner kring tillgängligheten av informationen och jämförelsen av de kulturpolitiska programmen i kapitel sju och åtta. Sist och slutligen presenteras källor och bilagor som använts i arbetet.

1.1.3 Arbetslivsrelevans

Romerna samt andra kulturella minoriteter, har under historiens gång fått möta en hel del motgångar och fördomar. Som ett mångkulturellt land har Finland en demokratisk skyldighet att erbjuda tillgänglig information och aktivt föra fram den. Eftersom fördomar ofta härstammar från en brist på kunskap, är den information vi får extremt viktig för att bekämpa dessa och hjälpa allmänheten att förstå dessa folkgrupper bättre och bemöta dem som individer i stället för representanter för hela folkgruppen. Jag anser att arbetet ger relevans till vardagliga situationer där vi möter människor av olika kulturella bakgrunder. Förutom detta, ger arbetet en granskning på hur de kulturpolitiska riktlinjerna kring romerna ser ut både här i Finland och jämförelsevis i Sverige, och hur viktig kulturarvet är för bevarandet av minoritetskulturer. Arbetet ger en grund för utvecklad empatiutbildning gällande folkgruppen, som jag anser alla behöver då vi möter romska personer.

1.2 Syfte och frågeställning

Lärdomsprovet undersöker hur tillgänglig och tillräcklig information vi i Finland har om romerna, och jämför denna tillgänglighet till den som finns i Sverige. Innehållet ger en uppdaterad bild av hur situationen för romerna ser ut idag från ett kulturpolitiskt perspektiv och hur vi kan förbättra deras förutsättningar för att uppehålla och utveckla deras kulturarv.

Syftet med mitt examensarbete är att forska inom hur tillgänglig information det finns inom kulturpolitiken, gällande kaaleromska befolkningen i Finland, och jämföra med det som hittas i Sverige. Jag undersöker även om det finns det något vi kan lära oss från den svenska kulturpolitiska modellen för romerna, för att förbättra situationen för dem i Finland. Forskningen fokuserar på den kaaleromska befolkningen i Sverige och Finland och kulturpolitiken kring deras kulturutövande och bevarandet av deras kulturarv.

Genom detta strävar jag efter att besvara dessa forskningsfrågor:

Vilka skillnader eller likheter finns i de kulturpolitiska riktlinjerna gällande romer i Sverige jämfört med Finland?

Vad kan vi i Finland lära oss från Sveriges kulturpolitiska program gällande romerna?

1.3 Definitioner

Nedan presenterar jag definitionerna till begrepp som förekommer upprepat i arbetet för att tydliggöra ämnen som behandlas i texten för läsaren.

Antiziganism: Hat mot romska folkgrupper (Kaale, roma, sinti och travellers), detta fenomen strävar efter att dehumanisera dessa folkgrupper och att rättfärdiggöra diskrimineringen som riktas mot dem (Lee, 2018).

Kulturarv: Materiella och immateriella saker och traditioner som ärvs och förstärker individens identitet eller samhörighet till en specifik grupp av människor (Utbildningsstyrelsen, u.å.).

Kulturpolitik: en samhällspolitisk sektor som omfattar bland annat utbildning, konst, kommunikation, och minoritetskultur. Kulturpolitiken och de offentliga resurserna gör tillsammans valen kring kulturverksamheter (Koivunen & Marsio, 2008).

Kulturpolitik kan definieras som ”en samlad struktur för statens, kommunernas och landstingens åtgärder på kulturområdet.” I Tid för kultur skriver den svenska regeringen att kulturpolitiken har ”som huvudsyfte att stödja insatser som görs inom ordets, scenens, bildens och tonens områden samt för kulturarvet.” (Agborg & Bolander, 2010, s.3)

Kulturellt kapital: Förmågor och kunskaper inom den så kallade ”finkulturen” eller högklasskulturen. De igenkända kulturformerna som tar plats där makthavande personer rör sig. Den kulturen som är erkänd. (Broady, 1998)

Nationell minoritet: ”... en grupp med uttalad samhörighet som till antalet har en icke dominerande ställning i samhället i förhållande till resten av befolkningen.” (Nationalencyklopedin, u.å.-a, första stycket).

Romer: ”...benämning på folkgrupper med historiska kopplingar till språkgruppen romani chib och som identifierar sig med det romska kulturarvet.” (Nationalencyklopedin, u.å.-b, första stycket).

Kaleromer/ Kaleet = Ordet kaaleet(plur.), kommer från romska språket och betyder mörk. Benämningen används ofta bland de finska romerna om sig själva som folkgrupp. Detta kan anses som en specificering av typen av den romska gruppen som man tillhör (Friman-Korpela, 2014).

Kollektiv kulturidentitet: En helhet av synliga, osynliga och antagna kulturdrag som kännetecknar en viss grupp och bildar deras gemensamma identitet (Koivunen & Marsio, 2008).

Symboliskt kapital: Symboliska tillgångar, till exempel heder och respekt (Broady, 1998).

2 Bakgrund

I detta kapitel berättar jag allmänt om romernas historia samt hur den kulturpolitiska utvecklingen har sett ut från mitten av 1900-talet till 2000-talet. Jag berättar även om romernas kulturarv. Detta, för att ge kontext till vad som lett upp till de kulturpolitiska riktlinjerna gällande rättigheten att utöva och upprätthålla deras kulturarv i dag. Eftersom romerna är till antal en relativt liten minoritet anser jag att det är viktigt att ta upp denna bakgrundsinformation, för att läsare som inte är insatta i romerna som folkgrupp, kan förstå vikten bakom insatserna i de kulturpolitiska programmen.

2.1 Romernas historia

Med romer avses generellt personer som har en anknytning till det romska samhället utifrån deras arv, andra familjereaktioner, tillhörighet till samhället eller andra erfarenheter. Den romska identiteten bygger dock inte enbart på självidentifiering, utan även andra medlemmar i samhället spelar en roll för att stärka identifieringen. "

(Friman-Korpela, 2014, s.35)

Romerna härstammar ursprungligen från Rajasthan i Indien. Enligt vissa källor har de tillhört dom-kastet kring 1000-talet, vilket innebär att de skapade bland annat, konst,

musik och dans. De skolade och födde upp hästar, vilket är en tradition som fortfarande finns djupt inbäddad i kulturen (Romaniasian neuvottelukunta [RONK], 2006).

Till Norden anlände romerna kring 1500-talet och bosatte sig i Norge, Sverige och Finland. Längre antogs det att romerna levde i utkanterna av samhället även här och fortsatte att idka en vandringslivsstil länge. Enligt nya studier har romernas vandringslivsstil blivit överdriven i medier genom historien. Romerna har ägt mark och bostäder även under denna tid, men på grund av hatbrott och nekande av bostadsköp, har många varit tvungna att lämna sina hem upprepade gånger (Pilke, 2012). Kyrkliga tjänster som sjukvård och fattigvård nekades romerna under denna tidsperiod.

År 1808–1809 krigade Sverige mot det ryska kejsardömet. Under detta krig kom en del romer till Finland för att försvara Sverige mot Ryssland (dåvarande ryska kejsardömet). Efter kriget bannlystes dessa romer från Sverige och kunde därmed inte ta sig tillbaka, vilket ledde till att de förblev bosatta i Finland (Fridman-Korpela, 2014). Kopplingen mellan de svenska och finska romerna går alltså tillbaka flera hundra år.

År 1852 fastslogs en lag om lösdriveri, på finska kallad ”irtolaislaki”. På basen av denna lag skulle romerna överlämnas till guvernören och därefter kunde romerna hänföras till tvångsarbete på arbetsanläggningar. Romerna hade alltså länge en svag ställning i det finska samhället. Under 1800-talet gjordes försök att integrera dem med majoritetsbefolkningen genom omplacering av romska barn. Inte förrän 1917, då Finland blev självständigt, beviljades romerna finska medborgarskap (Perälä, 2015).

År 1937 kom en ny lag om lösdriveri (lagstiftning om de resande folkgrupperna) i kraft, vars första avsnitt definierade personer utanför avlönat arbete som lösdrivare och arbetsundvikare. I praktiken var tillämpningen av lagen på den lokala myndighetens ansvar. Människor kunde därför skickas till tvångsarbete utan domstolsbeslut. Det faktum att majoriteten av romska män antingen var i armén eller utförde civiltjänst, påverkade inte beslutet om att skicka dem till tvångsarbetsläger.

I Finlands politiska historia har det varit väldigt lite diskussion om de tvångsarbetsläger som reglerades i den så kallade ”luffarlagen” eller ”irtolaislaki”. Ledaren för denna

operation, riksdagsledamoten Urho Kekkonen, var initiativtagare till kampanjen kring romernas tvångsarbete. Detta har nyligen uppdagats och diskuterats i Finland. Kekkonen talade offentligt om sina åsikter kring att romerna var en arbetsundvikande och sysslolös skara som inte passade i ett arbetarland (Finland). Kekkonen uppmärksammade inte romernas deltagande i vinterkriget och inte heller att kriget hade drivit romerna bort från de områden där de största romska grupperna i landet hade bott och försörjt sig (Friman-Korpela, 2014). Efter fortsättningskriget behövde de som evakuerades från Karelen, ett särskilt tillstånd från högkvarterets militärförvaltningsavdelning för att återvända till Karelen. Det accepterades inte någon begäran om återvändande från romerna.

Under andra världskriget dog uppskattningsvis 600 000 till två miljoner romer i förintelsläger. Denna etniska utrensning pågick inte endast i Tyskland och närliggande länder, utan även i Norge dog majoriteten av de norska romerna i förintelsläger (Friman-Korpela, 2014). I Finland och Sverige finns det inga skriftliga bevis på förintande av romer, men i Finland grundades ett arbetsläger dit romer skickades. Det finns dock inga dokument som exakt kan berätta hur många romer som blev skickade till detta arbetsläger. Efter andra världskriget utfördes även en hel del tvångssteriliseringar på romska kvinnor och även lobotomering. Friman-Korpela tar upp i sitt arbete om romsk politik, att det uppskattningsvis under åren 1934–1974 övertalades omkring 500 romska kvinnor att steriliseras, detta bara i Norge (Friman-Korpela, 2014).

1960- och 70-talen var första gången romernas sociala ställning började förbättras genom lagstiftning. Under denna period togs problem som bosättning, social trygghet och utbildning upp och planerna för en mer välmående folkgrupp fastställdes i lagen (Perälä, 2015). Jag berättar mera om den kulturpolitiska utvecklingen från 1950-talet till 2000-talet i kapitel 2.2.

2.1.1 Romernas kulturarv

Romernas kulturarv är brett och baserar sig på en muntlig berättartradition. Seder, traditioner, kunskaper och erfarenheter förs på detta sätt från en generation till en annan. Denna berättartradition finns med på den nationella förteckningen av immateriella

kulturarv i Sverige (Institutet för språk och folkminnen, 2023). För att verkligen förstå den romska kulturen är det viktigt att komma ihåg att kulturens alla seder och regler kretsar kring familjen och släkten samt respekt för sina äldre (Romano Missio, u.å.).

Kulturen uttrycks tydligast genom den romska kvinnans klädsel som består av en kjol samt en skjorta, även kallad "röijy" (Carling o.a., 2016). Romska kvinnor klär sig frivilligt i den traditionella dräkten ungefär vid femton års åldern. Klädseln symboliserar att man blivit vuxen och innebär att kvinnan blir behandlad som det, samt har rättigheter och skyldigheter som en vuxen kvinna. Den traditionella romska dräkten för kvinnor används i alla vardagssysslor, men även vid festliga tillfällen. Om man väljer att inte bära den traditionella dräkten kan personen klä sig i så kallade "vanliga" kläder, men då personen umgås med sina föräldrar eller andra äldre romer är det viktigt att klä sig respektfullt. Romska män har också en traditionell dräkt som de klär sig i. Denna består av raka mörka byxor, en skjorta och en väst, jacka eller tröja ovanpå. Männen, som kvinnorna, ska inte umgås med sina föräldrar eller äldre romer i kortärmade tröjor eller shorts. Basen till romernas klädsel ligger i en känsla av samhörighet. Detta är ett sätt att förstärka sin identitet och visa utåt att man existerar och är stolt över sin kultur (Carling o.a., 2016).

Figur 1 & 2. Den romska klädseln. Till vänster: Min farmors mamma Lempi Hagert. Till höger: Min pappa Oswald Bollström och hans vän. (Privat kollektion, Wanja Bollström).

Genom mina egna erfarenheter av kulturen har jag lärt mig att en viktig del av den traditionella klädseln är även de tillhörande smyckena. Dessa smycken ärvs ofta från släktingar och har en symbolisk betydelse. Då romerna fortfarande var ett vandrande

folk, investerade de sina pengar i värdefulla tyger och smycken eftersom dessa var lätta att bära med sig. I dag har de mera sentimentalt värde och är en del av släktens historia.

I min uppväxt i den romska kulturen, var traditionen av renlighet en av stöttepelarna och det som uppkom mest i vardagen. Ursprungligen användes detta som ett sätt att försäkra sig om ordning och reda, samt för att stoppa spridning av sjukdomar under tiden då romerna vandrade. Renligheten är dock inte bara fysisk utan även symbolisk och det finns många regler kring vad man får och inte får göra för att upprätthålla renligheten. Den symboliska renligheten syns främst i vardagliga sammanhang. Exempelvis då man lagar mat, får man inte placera mat eller matlagningsredskap på golvet eller på ställen där man sitter eller går. Kläder tvättas separat från trasor och annat som används till städning.

Renligheten i kulturen är även starkt kopplat till respekt och skam (Stenroos, 2015). God etikett och respekt för äldre människor är A och O i den romska kulturen. Nästan alla regler kretsar kring att behandla andra människor väl och att ta hand om dem. Detta syns konstant i vardagen, exempelvis är det kutym att äldre människor ska ta mat och äta först vid tillställningar. Familjen står i centrum av kulturen och äldre människor omhändertas hemma så länge som det är möjligt hälsomässigt.

En av de viktigaste uppgifterna som romska föräldrar har, är att uppfostra barnen till att bli respektfulla mot kulturen och andra människor. Många romer understryker att detta blivit viktigare i och med hetsen som riktas mot romerna och eventuell mobbning som kan uppstå i skolan och på fritiden. Enligt Romano Missio Ry, behöver romska ungdomar extra mycket uppmaning och förstärkande av sin kulturella identitet på grund av detta (Romano Missio, u.å.).

Berättartraditionen har en stor betydelse inom den romska kulturen. Genom historien är det hur kulturen har utvecklats och ärvts från en generation till en annan. Dessa kunskaper och erfarenheter ges vidare då de naturligt uppstår i livet. Berättartraditionen finns med på den nationella förteckningen över immateriella arv i Sverige (Institutet för språk och folkminnen [ISOF], 2023).

2.2 Kulturpolitiska utvecklingen i Finland mellan 1950 och 2000-talet

Inte förrän senare halvan av 1900-talet hade romerna möjlighet att börja ta politiskt initiativ för att övervaka sina egna intressen. Mustalaislähetys Ry var en av de organisationerna som grundades för att utveckla romernas rättigheter, samma organisation är aktiv även idag under namnet Romano Missio Ry och är en av de främsta romska organisationer som bevakar romers rättigheter i Finland i dagens läge (Friman-Korpela, 2014). Grunderna till romernas politiska involvering skapades med hjälp av en sakkunnig grupp med namnet ”Mustalaiskomitea” eller ”Mustalaisasian neuvottelukunta”, under åren 1953–1955. Gruppen var verksam fram till 1968 och hade 23 sakkunniga varav två var romer (Friman-Korpela, 2014).

År 1953 grundades Romanien Liitto – Romanengo Staggos. De hade tydliga mål, varav ett av de mest brådskande var att ta hand om de romer som flyttats bort från karelen under kriget på grund av deras försvagade livssituation. Romanien Liitto kämpade för samhällelig förändring och uppmärksammandet av den romska kulturen. Ett annat mål för föreningen, var att främja romernas självstyrande och med hjälp av detta förbättra deras ekonomiska situation och bevara språket och kulturen. Alla romer som var finska medborgare kunde bli medlemmar i föreningen och verksamheten riktade sig till huvudbefolkningen och de politiska beslutsfattarna. Det var även oerhört viktigt att föreningen leddes av romerna själva.

En sorts revolution skedde inom den romska politiken under 60- och 70-talen i Finland. Mycket av pressen för detta kom från Sverige, eftersom de var oroliga över de finska romernas dåliga livssituation. Katarina Taikon, författare av Katitzi böckerna, var en stor inspiratör från Sverige som skapade litterära verk för och om romerna. Hon var även aktivt verksam inom den romska politiken under 60-talet.

Under åren 1968–1971 erkände regeringen den romska befolkningens ställning som ett minoritetsproblem som skulle lösas konsekvent. I detta skede kämpade romerna i Finland för sina basrättigheter och för att få dessa rättigheter att ligga på samma nivå som resterande befolkningen (Friman-Korpela, 2014).

I början av 1990-talet präglades den romska politikens agenda av initiativ för att juridiskt stärka romernas status. Dessa var framgångsrika och de flesta av de rättsskyddsfall som sattes upp av romska politiska aktörer förverkligades en efter en (Friman-Korpela, 2014).

Inverkan på lagstiftningen började med lagen om grundläggande utbildning. År 1989 överlämnade delegationen för romska frågor ett initiativ till undervisningsdepartementet, där de krävde att undervisningsministeriet skulle vidta åtgärder för att etablera undervisning i romska språk och kultur som en lagstadgad rättighet för romska barn i grundskolorna. Dessutom föreslog man att det skulle finnas kvoterade platser i högre utbildning för romska studenter.

Enligt rapporten, *Romanipolitiikan strategiat* utgiven av Social- och hälsovårdsministeriet år 2000, var romernas socioekonomiska situation fortfarande dålig i skiftet av 90- och 2000-talet. Även om det fanns lagstiftning fastslagen om romernas basrättigheter var jämställdhetsarbetet fortfarande i barnskolorna. I rapporten konstateras det att det behövs större satsningar för att trygga romernas språkliga och kulturella rättigheter. Utbildning av romska barn stod i centrum för detta, men även sysselsättning och diskrimineringsfrågor var något som behövde omedelbar omsorg (Social- och hälsovårdsministeriet, 2000).

President Tarja Halonen var en av de centrala personerna i utvecklingen av romernas rättigheter i Finland. I detta skede av hennes arbete var hon fortfarande riksdagsledamot och blev även utrikesminister då hon arbetade som ordförande i Romaniasiain neuvottelukunta (en organisation som bevakar romernas intressen). Tarja Halonen talade också om romer i Europarådet och började prata om dem som en europeisk minoritet. Processen som hon initierade och stödde har nu lett till födelsen av European Roma Forum som i sin tur driver romernas rättigheter på en mer internationell skala (RONK, 2006).

Det första romskpolitiska programmet i Finland klargjordes i slutet av 2009. Detta program skapades för att understödja främjandet av den romska befolkningens jämställdhet och delaktighet i samhällets olika områden. I det romskpolitiska

programmet nämns en målsättning av att Finland skulle vara en föregångare inom främjandet av romernas rättigheter i Europa år 2017. Redan i det tidigare nämnda programmet ligger tyngden på romsk inkludering och förbättring av romska barn och vuxnas förutsättningar, som i sin tur skulle understöda möjligheter för kulturen och det romska språket att bevaras och utvecklas. För programmets fullföljande och uppföljning grundades en övervakningsgrupp. Även kommunerna skulle till stor del få ansvara för implementeringen av programmets olika stödmetoder. För insatsen fick man finansiering från Social- och hälsoministeriets Kaste-projekt (Social- och hälsoministeriet, 2010) för att stärka inkluderings- och samarbetsstrukturerna för den romska befolkningen.

3 De kulturpolitiska riktlinjerna gällande romerna i Finland och Sverige

I detta kapitel redovisas de romskpolitiska programmen från Finland och Sverige. Jag behandlar de politiska programmen allmänt men fokuserar på de punkter i programmen som har kulturpolitisk relevans. Med detta menas riktlinjer som stöder den romska kulturens utveckling, utövande och bevarande.

3.1 Romskpolitiska programmet i Finland (ROMPO)

Social- och hälsoministeriet i Finland har utvecklat ett romskpolitiskt program, ROMPO 2023–2030, i enlighet med Europeiska unionens strategiska ramprogram. Detta program ska finnas som en guide för att förebygga romernas jämställdhet och delaktighet i samhällets olika sektorer. Jag kommer endast att fokusera på de punkter i programmet som är relevanta för arbetets syfte. Tidigare program har förberetts och utförts 2009–2017 och 2018–2022. Detta är alltså det tredje officiella romskpolitiska programmet.

Många av de målen som tas fram i det här programmet bygger på de tidigare programmets målsättningar och utvecklar dessa vidare. Ett viktigt mål med programmet är att mer aktivt jobba för att minska antiziganism i samhället. Programmet lovar även redogörelser som ska förebygga romernas sociala, språkliga och kulturella rättigheter i den nionde av tio aktionspunkter. Dock innehåller denna punkt även fokus på barn och

åldringar, sysselsättning, och uppmärksammandet av mer tillgänglig information för alla gällande den romska befolkningen.

I ROMPO 3, betonar de att man länge varit medveten om den romska befolkningens mångfald och behovet av att specificera vilken sorts hjälp som behövs för olika grupper inom kulturen. Just nu ligger fokuset på att basrättigheterna för romerna och för motarbetandet av antiziganismen. Alla dessa saker ska utföras regionalt för att resultaten ska nå så många romer som möjligt. Detta innebär att kommunernas och städernas ansvar för genomförandet av programmets åtgärder kommer att öka allt mer. Genom kommunernas och städernas inverkan kommer det att finnas en lägre tröskel för romerna att själva påverka innehållet (Social- och hälsovårdsministeriet, 2023).

Genomförandet av åtgärderna följer livscykelmodellen. Detta innebär att analyserna och utvärderingen av verkställandet ska följa utvecklingen av det kulturpolitiska programmet. Det börjar från skapandet av programmet till dess avveckling och analyser och utvärderingar skall göras vid varje steg av processen (Forsberg & Klasson, 2002). En vägande orsak till användningen av just detta informationssystem kan vara betoningen på att romerna, eller de som berörs av arbetet, ska ha möjligheter att inverka i alla stadier av programmets genomförande. På detta sätt kommer man närmare sanningen till vad gruppens behov egentligen är (Social- och hälsovårdsministeriet, 2023).

Kort sammanfattat, är de punkter som jag behandlar ur det romskpolitiska programmet i Finland dessa:

1. Jämlikhet, inkludering och delaktighet.
2. Ingripande i fientlighet mot romer, rasism och diskriminering.
3. Stöd för romer, den romska kulturen och den romska konsten.
4. Romernas delaktighet i planering och genomförandet av det politiska programmet.
5. Utveckling av arbetet bland romer i Finland.
6. Uppföljning av den romska politikens genomslag.

3.2 Romskpolitiska riktlinjerna i Sverige

I Sverige ser de kulturpolitiska linjedragningarna gällande romerna annorlunda ut än i Finland. I kulturdepartementets analys från 2017, gällande alla nationella minoriteter, har de gjort en undersökning kring vilka områden inom minoritetspolitiken som bör stärkas. Slutsatsen var att en helt ny myndighetsstruktur krävs för samordning, utveckling och uppföljningssystem. Genom detta skulle de nå ett mer långsiktigt arbete för språken och kulturen tillsammans med olika handlingsprogram. Kunskapen och synligheten för de nationella minoriteterna konstaterades vara svag och behovet för att motarbeta diskriminering var stark. Detta var något som inte prioriterats, men fanns närvarande, i tidigare uppdrag. De som hör till dessa nationella minoriteter skulle enligt undersökningen, behöva en starkare möjlighet till inflytande i de åtgärder som berör dem. Speciellt i ärenden som styrs av de statliga myndigheterna, upptäcktes det brister gällande i vilken utsträckning minoriteter kunde delta och påverka. Enligt denna analys kunde detta stärkas genom dialogforum och samråd. En del av de bristande möjligheterna för inverkan, kan förklaras genom att en stor del av dessa minoritetsgrupper inte känner till eller har information om sina egna rättigheter att påverka politiska beslut gällande dem själva.

Då det kommer till språkfrågor, har utvecklingen på detta område varit delvis bristande. Romani chib och romska kulturen ingår i listan av dem som inte fått tillräckligt med stöd i utvecklingen. I Sverige har alla nationella minoriteter rätt till modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk. I stort sett är det minoritetsgruppernas egna organisationer som har stor betydelse för genomförandet av minoritetspolitiken (Kulturdepartementet, 2017).

År 2010 publicerade Regeringskansliet även en rapport från Kulturdepartementet (2010) om en strategi för romerna i Sverige. I denna strategi beslöt regeringen, år 2006, om inrättande av Delegationen för romska frågor för att skydda och främja romernas mänskliga rättigheter och förbättra deras situation i Sverige. Delegationen för romska frågor fick i uppgift att analysera och reda ut hur romernas situation kunde förbättras och slutsatsen var att stöda kommunala projekt och verksamheter som syftade till att utveckla och förbättra situationen för den romska befolkningen (Kulturdepartementet, 2010).

År 2011, beslöt regeringen om en långsiktig plan för förbättringen av romernas tillvaro ” En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering...” (Kulturrådet, 2019, titel). Denna strategi är baserad på de slutsatser som Delegationen för romska frågor framförde 2006-2010. Satsningen fokuserar allra mest på utbildning och arbete men en del insatser finns även kring kultur och språk. Strategin utförs under åren 2012-2032.

Strategin för romsk inkludering anger många väsentliga mål för att romerna ska må bättre och kunna utöva och preservera sin kultur i det svenska samhället. Dessa utgörs av utbildning, arbete, bostad, hälsa, trygghet, kultur och språk (Arbetsmarknadsdepartementet, 2011). Ett anmärkningsvärt mål som nämns, är att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha samma rättigheter som en icke-rom i Sverige. Strategin nämner att satsningar kring dokumentering av diskrimineringen som romer upplever ska uppfyllas. Detta för att kunna sprida kunskapen om vad som hänt historiskt sett åt romerna i Sverige, och för att kunna ta denna information som vägledning för hur regeringen ska röra sig framåt i dessa frågor. Kartläggningen och dokumentationen av diskrimineringen utbildar även majoritetsbefolkningen och skapar en grund för att minska fördomar. Utbildningsmaterial ska även skapas för att kunna inverka på diskrimineringen från grundskolenivå.

En viktig poäng som nämns är även reparationen av romernas tillit till majoritetssamhället. Verkställandet av detta kommer att gå genom sekretariatet för romska frågor. Deras uppgift är att ge regeringen rådgivning och bidra till att följa upp och utvärdera myndigheternas insatser. Sekretariatet för romska frågor bygger i sin tur på en samrådsmodell för detta. Kulturministern håller även samråd med de nationella minoriteterna årligen för att föra dialog om minoritetspolitiken (Arbetsmarknadsdepartementet, 2011). Samrådsmodellen som nämns i strategin ska spridas till de fyra regionala sekretariaten, knutna till sekretariatet för romska frågor, och dessa kopplas även till länsstyrelserna. Länsstyrelsen i Stockholm har ansvar för uppföljandet av att strategins mål uppnås och de har även utgivit en rapport på detta (Länsstyrelsen Stockholm, 2013). Utförandet av strategins mål, fram till 2032, kommer att ske genom delegation av uppdrag som står i linje med denna strategi, för att fullföljas tillsammans med romska representanter. Ett exempel på detta är Kulturrådets

uppdrag i ökade insatser för romsk kultur. Uppdraget tilldelades Kulturrådet år 2016 och slutredovisningen för detta utgavs år 2019 (Kulturrådet, 2019).

Romernas egen roll i denna strategi är väsentlig. De ska ha möjlighet till inflytande i ärenden som gäller dem. Genom detta hoppas romernas egenmakt öka, speciellt på lokal nivå. I detta inkluderas även behovet av att anställa flera personer med romska språk- och kulturkompetenser för att kunna genomföra strategin på ett sätt som uppnår målen med den bästa utkomsten. Regeringen anser i strategin att den största förändringen kan nås på lokal nivå. Kommunerna har haft sedan innan denna strategi, ansvar för att se till att romerna har tillgång till sina rättigheter men de anser även att kommunernas kommunikation om detta bör stärkas framöver. I det kommunala arbetet involveras även det civila samhällets organisationer (Arbetsmarknadsdepartementet, 2011).

Kultur är en väsentlig del av individens identitetsbyggande, och detta medges även i strategin. För att kunna utöva sin kultur och utveckla denna för kommande generationer, anser regeringen att romernas språk, kultur och historia ska synliggöras i allmänna utrymmen och bevaras. I detta inkluderas förslaget om att romska kulturinstitutioner och medier ska ha garanterat statligt stöd.

” Regeringen bedömer att kultur och språk är viktiga förutsättningar inte bara för en människas identitet, utan också för samhällets utveckling och sammanhållning. ”

(Arbetsmarknadsdepartementet, 2011, s.69)

Romska kulturarvet och de muntliga berättelserna som inkluderas i detta är i väldigt liten utsträckning dokumenterad. I frågan om kulturarv, betonas det att romerna ska ha stort inflytande gällande beslut. Ett mål är att kunna dokumentera de olika delområden av kulturarvet för att romerna ska ha möjligheten till att utbilda kommande generationer om kulturen och för att tillsammans med dem utveckla den vidare

(Arbetsmarknadsdepartementet, 2011).

Kort sammanfattat, är de punkter som jag behandlar ur det romskpolitiska riktlinjerna i Sverige dessa:

1. Motarbetandet av diskriminering.

2. Stärkande av möjligheterna till inflytande i åtgärder som berör minoritetspolitik.
3. Ökade åtgärder för att utbildning av det romska språket ska finnas.
4. Stöd för kommunala projekt och verksamheter som utvecklar och förbättrar romernas situation.
5. Förbättrad dokumentering av diskriminering.
6. Reparation av romernas tillit till majoritetssamhället.
7. Ökade insatser för romsk kultur.
8. Ökat ansvar hos kommunerna, för verkställandet av riktlinjerna.
9. Synliggörandet av romernas språk, kultur och historia i allmänna utrymmen ökas.

4 Teoretisk referensram

De källor som jag anser är mest relevanta för detta arbete är både Sveriges och Finlands romska kulturpolitiska program, samt andra politiska och statliga dokument som behandlar ämnet. Det är dessa som ligger som grundpelare för arbetet. Samtidigt har även den kulturpolitiska teorin en stor betydelse då jag analyserar det givna materialet genom detta.

Statsrådet har mycket kulturpolitiskt material som behandlar riktlinjer kring hur romernas rättigheter implementeras i det finska samhället. Den viktigaste av dessa anser jag vara ROMPO 2023–2030, som ger djupgående information om hur kulturpolitiken kring romerna kommer att se ut de kommande sex åren. Social- och hälsoministeriet är liksom statsrådet, en viktig källa för att få fram statliga källor till hur de kulturpolitiska besluten utförs i verkligheten. De har även gjort forskning kring romernas levnadsstandard och välmående.

De övriga källorna som jag inkluderat som några av de viktigaste är till exempel Diskrimineringsombudsmannens utlåtande. De har information om romernas diskrimineringsgrad i Finland, vilket är relevant information för att få en realistisk bild över hur romer behandlas i det finska samhället. På samma spår går även texten som jag inkluderat från utrikesministeriet och europeiska domstolen för mänskliga rättigheter. Denna källa är ganska daterad, men ger god förståelse för hurdan situationen har varit

2004 och vad man ansett behöver förändras framöver. Genom att läsa denna text kan man även fundera om de saker som tagits upp för utveckling verkligen har genomförts.

Europaparlamentets sammanfattning om hur de negativa attityderna mot romerna ska förebyggas, anser jag vara en av de viktigaste källorna på grund av att dessa attityder påverkar även beslutsfattandet kring romerna och deras rättigheter. Källan är från år 2020 vilket gör den högst relevant med tanke på utvecklingsmöjligheter i kulturpolitiken.

De viktigaste källorna från Sverige hittade jag från Regeringskansliet. Där fanns de flesta viktiga statliga dokumenten och kulturpolitiska linjedragningarna kring romerna. Dessa dokument behandlar bland annat inkludering, kulturpolitiska strategier samt uppmärksammandet av romernas kultur och historia.

4.1 Kulturpolitisk teori

Till den teoretiska basen har jag valt en kulturpolitisk teori som stöd för texten. Pierre Bourdieus teori om kulturellt och socialt kapital (Broady, 1998) ligger som bas, tillsammans med mer moderna analyser av samma teori, för att försäkra att informationen som tillämpas är relevant i nutid. I relation till det teoretiska ramverket reflekterar jag även på hur denna kulturpolitiska teori relaterar till samtida dokument och linjedragningar inom den romska kulturpolitiken.

I texten Kulturens fält om Pierre Bourdieus sociologi behandlar Broady (1998) Bourdieus upptäckter om kabylernas tradition kring heder och respekt. Dessa slags traditioner är väldigt vanliga i kulturer som inte baserar sig på västerländska värderingar. Han tar även itu med hur vi i väst behandlar kunskapen kring dessa kulturer som något intelligent och högkulturellt men inte erkänner själva kulturerna som viktiga eller ger dem utrymme att blomstra. Dessa kulturer ska ofta anpassas till vår kultur för att personerna ska anses intelligenta och respekterade inom vår kulturella sfär. Samtidigt görs det väldigt svårt att anpassa sig som utomstående, speciellt i den kulturella världen, då hög utbildning definierar hurudan kulturell kompetens individen

har. I texten behandlas även begreppen kulturellt- och symboliskt kapital (Broady, 1998).

Sveriges radio har även gjort en audio berättelse samt text om Bourdieus teorier, *Vad har vi för glädje av Pierre Bourdieu?* (2011). Texten och ljudinspelningen bemöter teorierna med en hälsosam mängd kritik, men berättar även noggrannare kring samma teorier som den tidigare nämnda texten. Bourdieu tar upp hur viktigt det är för (minoritets-)kulturer att bli igenkända, visade värdighet och för dem att känna tillhörighet. Han tar även upp förhållandet mellan medborgare och stat och hur denna relation påverkar minoritetskulturer. I texten nämns även hur Bourdieus teorier kan anses vara daterade och att det är viktigt att ta upp nya analyser av hans teorier för att kunna tillämpa teorin i dagens samhälle (Sveriges Radio, 2011).

Jag anser att Pierre Bourdieus teori stöder arbetet väl då den i grunden behandlar balansgången mellan makt och förhållandet mellan medborgare och institutioner (Sveriges Radio, 2011). Enligt Bourdieu är arbetarklasskulturer eller invandrarkulturer, och kunskapen om den, exempel på dominerade men icke erkända kulturer.

Innehavandet av kunskap om dessa anses för allmänbefolkningen vara högkultur, men i praktiken räknas de inte i rum där det avgörs vem som skall nå sociala positioner av betydelse. Detta kan väl jämföras med romernas kamp för igenkännande genom historien både i Sverige och Finland. Bourdieus teori påvisar att särdragningen i samhället av vad som kan anses vara högkulturellt de facto delar befolkningen i olika fack och förmedlar en bild av hur världen ser ut. Konsekvensen av detta blir att vi tilldelar människor deras sociala plats på basen av om de passar in i denna beskrivning av högkultur eller inte.

Bourdieu nämner i sin teori att den mest allmänna formen av kulturellt kapital har att göra med bred allmänbildning. Denna så kallade "culture générale" är den mest suktade formen av kapital och hör starkt ihop med högre utbildning. Med bred allmänbildning avser man historia, kultur, samhällsfrågor och naturvetenskap. Dock uppstår problemet med att kunskapen inom dessa ämnen räcker för att upprätthålla en persons position och sociala makt, att vara högkulturell. I praktiken behöver personen inte göra något med kunskapen, annat än att redovisa sin status. Detta bekräftar även att denna typ av högkulturella ämnen är de som har värdighet och som är att räkna med, medan de

”mindre värdefulla” kulturella ämnena eller kulturerna faller i skymundan. För att koppla detta till de kulturpolitiska linjedragningarna, är detta ett slags tankesätt som understöder en diskriminering av minoritetskulturer såsom romernas kultur. Detta ökar avståndet mellan minoritetskulturerna och vad allmänbefolkningen anser vara värdigt. Vem eller vilka är de som bestämmer denna rangordning? Följer vi fortfarande ett daterat tankesätt?

I Bourdieus mening lägger vi detta ”kapital” framför allt annat eftersom institutioner som vi byggt upp, som museum och utbildningsinstitutioner, rent symboliskt representerar det som anses värdefullt. Så länge som minoritetskultur inte syns i dessa platser av värde, kommer de inte anses vara en del av den värdefulla informationen. Det är i dessa platser som vi bestämmer vad som är värt att forska kring, vad god litteratur anses vara och hur historien har sett ut (Broady, 1998). Samma kan sägas om det politiska fältet. Teorin nämner att det enligt denna hypotes är väldigt utmanande för oberoende högt utbildade att komma till tals. Jag tolkar detta som att det finns större styrka i grupper, som i mitt arbetes kontext skulle handla om att flera romer i beslutsfattarroller behövs. Detta skulle synas speciellt i sammanhang där det gäller deras egen kultur, för att ta plats och utmana politiker (Sveriges Radio, 2011).

” ...källan till människans beteende, är hennes törst efter värdighet som endast samhället kan släcka.” (Sveriges Radio, 2011, åttonde stycket)

Teorin om kulturellt kapital betonar att inkludering och tillhörighet är viktigt för människan och att inte få tillgång till detta kan anses som att inte existera i bedömarnas eller makthavarnas sociala sammanhang. Detta syns speciellt i de politiska sammanhangen som jag behandlar i detta arbete, men det uppkommer även exempelvis, i hur lärare behandlar romska ungdomars kunskaper i skolan. Alla människor har enligt teorin alltid ett behov av att vara betydelsefulla och av att ha en position i samhället.

Eftersom Pierre Bourdieus teori om kulturellt kapital är daterad har jag även använt mig av en mer nutidsanalys av samma teori. Peter Nilson tydliggör teorins relevans i nutiden i sitt arbete *Det kulturella kapitalets betydelse för välbefinnandet* (Nilson, 2014), genom att förklara teorin i ett mer allmänt språk vilket gör den mer förståelig.

5 Metod och genomförande

Valen som gjorts i arbetet gällande material och metod, har gjorts på basen av vad jag ansett vara mest relevant i förhållande till min tidigare kunskap om ämnet. På grund av detta har jag valt att sätta tyngd på historia och informationen om romernas kulturarv och seder. Detta anser jag vara relevant för läsare som inte har tidigare kunskap om romerna eller den romska kulturen, för att kunna förstå vad både arbetet och de kulturpolitiska riktlinjerna baserar sig på. Eftersom arbetet är granskande, var det naturligt att arbetet följer ramarna av en kvalitativ forskning och fallstudie. Intervjuerna jag har utfört är semistrukturerade, vilket är en kvalitativ intervjuform som har syftet att förstå ämnet genom intervjupersonens perspektiv (Ahrne & Svensson, 2022). Frågorna har baserat sig på det jag själv varit intresserad av att få djupare information om, samt för att införa ett bredare perspektiv i slutsatsen och de rekommendationer som införs på basen av de analyser jag gjort.

5.1 Metodval

Arbetet tar form av en kvalitativ forskning, vilket innebär analyserande av texter om ämnet med stöd av en kulturpolitisk teori (Lundén, 2020). Arbetet är även en fallstudie, vilket syns i jämförandet av de svenska och finska kulturpolitiska linjedragningarna angående ländernas romska befolkning (Oxford English Dictionary, 2023). Målet med fallstudie metoden är att nå en djupare förståelse för hur dessa länders kulturpolitik, angående romerna, skiljer sig samt att kunna sammanställa utvecklingsmöjligheter inom området.

5.1.1 Materialavgränsning

På grund av att jag ville forska om vilka skillnader det finns i den politiska linjedragningen i Sverige och Finland, har jag valt att läsa igenom de kulturpolitiska programmen gällande romerna och jämför hur de implementeras i praktiken. Jag kommer alltså att jämföra och analysera texter som jag anser mest relevanta inom kulturpolitiken gällande romerna i Sverige och Finland, samt kulturpolitikens villkor i ett nationellt ekonomiskt och politiskt sammanhang. För mig var det även viktigt att införa romernas historia och hur kulturpolitiken har utvecklats under de senaste 100

åren för att läsaren ska få en välrundad uppfattning av vad som har lett till att de kulturpolitiska linjedragningarna ser ut som de gör i dagens läge.

Jag har utfört intervjuer med två personer, som har en stark koppling till den romska kulturen och som har intresse av att följa utvecklingen av de kulturpolitiska riktlinjerna gällande romerna i Finland. Dessa personers svar till intervjufrågorna ger ett personligt perspektiv till arbetet och genom detta får jag även reda på hur dessa riktlinjer inverkar i individernas liv och organisationernas verksamhet helt konkret. Jag anser även att dessa personer kan ge information om kulturen som inte kan hittas i statliga källor. I intervjufrågorna har jag även inkluderat frågor om kulturarv, på grund av att jag anser att romernas rättigheter till att utöva sin kultur och preserveva sitt kulturarv har en stark koppling till de kulturpolitiska riktlinjerna. Intervjufrågorna och mer information kring svaren presenteras i kapitel sex.

5.1.2 Validitet, tillförlitlighet och reliabilitet

Resultaten från litteraturöversikten i arbetet är tillförlitliga. Det centrala innehållet i arbetet är de kulturpolitiska riktlinjerna i Sverige och Finland. Dessa är publicerade av justitieministeriet i Finland samt av Regeringskansliet i Sverige. Båda är statliga organ och kan därmed anses som pålitliga källor.

Vissa av de citerade källorna är dock andra än vetenskapliga studier, exempelvis texten om den kulturpolitiska teorin av Pierre Bourdieu. Här har jag dock valt att ha med en uppdaterad källa som stöd, kandidatuppsatsen av Peter Nilson (2014), som använder sig av källor med vetenskapliga forskningsresultat.

Examensarbetet innehåller även hänvisningar till nyhetsartiklar, exempelvis från YLE, som behandlar romernas historia och annan information gällande kulturen. Dessa bygger på journalistiskt arbete och historiska dokument samt folkgruppens muntliga traditioner som dokumenterats. Dessa källor används i arbetet för att spegla och ge djupare bakgrund till de statliga källorna som jag använt. Gällande källorna och källhänvisningen har syftet varit att respektera författarnas arbeten, och de källhänvisningarna som finns i examensarbetet följer Arcadas anvisningar.

I de stycken i examensarbetet som innehåller mina egna reflektioner har jag försökt understryka detta så tydligt som möjligt. Texten i sin helhet är även öppen för kritisk granskning och ifrågasättande, då ett mål med arbetet är att detta skall fungera som en plattform för vidare utveckling av idéer och forskning. I hela skrivandeprocessen har jag hållit med mig frågan om arbetets etik och tillförlitlighet. Genom detta har jag även strävat efter omsorg och transparens.

5.1.3 Etiska reflektioner

Arbetet följer Arcadas direktiv för god vetenskaplig praxis. Till detta hör anonymisering av intervjuerna som utförts. Ämnesområdet i intervjuerna kan vara känsliga, vilket för arbetets syfte kan leda till att respondenten är varsam om hur hen uttrycker sig. I enlighet med Arcadas direktiv har jag tagit i beaktande respondenternas rättighet till integritetsskydd och anonymitet, informerat respondenterna om arbetets syfte och att deltagandet är frivilligt samt att respondenten kan avbryta sitt deltagande när som helst utan förklaring.

6 Intervjuer

Intervjuerna jag har utfört är semistrukturerade. Detta innebär att frågorna är bestämda men möjlighet till följdfrågor finns (Ahrne & Svensson, 2022). Guiden för frågorna har baserat sig på det jag själv varit intresserad av att få djupare information om, samt för att införa ett bredare perspektiv i slutsatsen och de rekommendationer som införs på basen av de analyser jag gjort. Intervjupersonerna har olika bakgrunder i den romska kulturen och har därmed ett personligt intresse av att se dessa kulturpolitiska riktlinjer utvecklas på ett sätt som understöder kulturen. Den första intervjupersonen har romsk bakgrund men utövar inte kulturen i sin vardag. Personen är även aktiv inom kulturbranschen som jag ansåg kan ge ett ytterligare annorlunda perspektiv till frågornas svar. Den andra intervjupersonen är romsk och utövar kulturen dagligen. Personen är aktiv inom förbättrandet av romernas ställning genom sina arbetsuppgifter. Intervjupersonerna hålls anonyma genom hela arbetet för att skydda deras identitet och för att de, i intervjutillfället, skulle känna att de kunde uttrycka sig mera fritt. Detta ansåg jag indirekt även gav mera äkta och mindre planerade svar på frågorna jag ställde.

Intervjuerna genomfördes både genom telefonsamtal samt i skriftlig form genom ett frågeformulär med svarsfält. Då jag hänvisar till svaren från dessa personer, beskriver jag dem som respondent med följd av en given bokstav, exempelvis respondent A. Jag tog kontakt med respondenterna genom e-post och direktmeddelanden på Instagram. Det enda kravet för deltagandet i intervjun var att respondenterna själva tillhör den romska folkgruppen, oavsett om de aktivt utövar den sedvanliga kulturen eller inte.

Nedan presenterar jag frågorna som jag ställt respondenterna. Frågorna är ställda på finska eftersom detta var språket som respondenterna helst kommunicerade genom. Jag har översatt frågorna till svenska för att underlätta läsningen. De originella frågorna finns som bilaga i slutet av arbetet.

1. På vilket sätt anser du den romska kulturen vara del av ditt vardagliga liv? / Vilken relation har du till den romska kulturen?
2. Hur skulle de beskriva ditt deltagande i de romska traditionerna?
3. Vad anser du vara bristande i kulturpolitiken som är riktad till den romska folkgruppen?
4. Upplever du att romer representeras i kulturpolitiken på ett sätt som du är nöjd med just nu?
5. Anser du att romer uppehåller kulturpolitiken angående dem i Finland (syns de i maktpositioner? Om det är andra personer, hur skulle detta kunna åtgärdas?
6. Om du skulle få föreslå ändringar i de romskpolitiska riktlinjerna, vad skulle du lägga till eller förändra?

7 Analys och resultat

Generellt sett är det väldigt svårt att kunna skapa bestämmelser och regler kring en kulturellt annorlunda grupp utifrån beslutstagarna själv. På grund av detta är det extremt viktigt att i fall som dessa, där kulturpolitiska linjedragningar ska göras angående romerna, att romerna själva har möjlighet att delta i diskussionen. För individen, är ämnet kring ens kulturella rättigheter och identitet, ett väldigt känsligt och komplicerat ämne att navigera kring. Alla i denna grupp utövar sin kulturella identitet på olika sätt, även om generella regler finns. Det är här vi märker att det är viktigt att vi har en bred informationskälla gällande kulturpolitiken och romerna, där så många

som möjligt får sin röst hörd för att kunna garantera att statens skyldigheter mot gruppen uppfylls. Orsaken till att dessa skyldigheter finns hittar vi i romernas historia och hur de blivit utstötta i samhället genom tiderna.

7.1 Analys av intervjuerna

Respondenterna svarade på intervjufrågorna med varierande svar från varandra. Intervjun som utfördes via telefonsamtal med respondent B, varade ungefär tio minuter. Respondent A fick däremot skriva ut sina svar i ett frågeformulär. Svaren jag fick från intervjuerna var ganska ytliga då det kommer till temat vilket kan delvis bero på intervjufrågorna eller att respondenterna inte kände att de var så insatta i ämnet. Ett tema som gav liknande svar var frågan om representationen av romerna i kulturpolitiken. Både respondent A och B svarade att de inte ansåg att romer representeras tillräckligt väl. Citaten som presenteras nedan är på finska men har blivit översatta till svenska för att vara enhetliga med den övriga textens språk.

”Romer syns genom deras egna organisationer, men i allmänhet syns det inte tillräckligt med romer i beslutsfattande positioner i kultur- och konstinstitutioner.” –

Respondent A

”Genom mitt arbete ser jag att exempelvis RONK (Romaniasian neuvottelukunta), har många personer med romsk bakgrund, men dessa personer utövar inte kulturen i sin vardag. Det känns även som att de, som gör beslut angående romerna, står ganska långt från vanliga romers vardag.” – Respondent B

Angående tjänster som understöder bevarandet av kulturen och utövandet av den, ansåg respondenterna även detta som bristande. Önskan skulle vara mer sakkunnighet och ett bredare utbud av de tjänster som erbjuds för romerna.

”Jag önskar att romsk teater och musik skulle finnas mer tillgängligt i stora konst- och kulturinstitutioner.” – Respondent A

”Inte egentligen. I de tjänster som finns, som är riktade till romer, finns det även väldigt lite sakkunnighet om kulturen. Detta skapar fördomar och är ingen förutsättning för dialog. Som resultat, fungerar inte kommunikationen.” – Respondent B

Intervjuerna gav insyn till hur romerna upplever representationen kring de ärenden som berör dem och vilka utvecklingsmöjligheter det fortfarande finns inom kulturpolitiken kring romerna. De svar som samlats genom intervjuerna, tas i beaktande i slutsatsen där jag även presenterar mina rekommendationer att ta i beaktande i framtida kulturpolitiska program som inkluderar romerna.

7.2 Jämförande analys av dokumentmaterialet

Då det kommer till tillgängligheten av information gällande romsk kulturpolitik, finns det att hitta om man noggrant söker efter den. En snabb Google-sökning ger inte en hel del vetenskapliga texter eller information från statliga organ gällande ämnet. Största delen av informationen som finns har gjorts av journalister och existerar i formen av artiklar och dokumentärer som ger samma ytliga beskrivning av vem romerna är som folk och hur deras situation i dagens samhälle ser ut. Detta är även viktigt, men för att komma åt vetenskapliga texter och kulturpolitiska riktlinjer var jag tvungen att veta exakt vad jag sökte efter.

ROMPO, eller Romanipoliittinen ohjelma, är den viktigaste källan från Finland som jag använt i arbetet. Här finns all information gällande de kultur- och politiska riktlinjerna riktade folkgruppen. Vad jag upptäckte, efter granskande av dokumentet, är att alla de baspelarna av mänskliga rättigheter uppfylls i det politiska programmet. Boende, arbete, utbildning osv. låg som fokus, men endast språket nämns som deras kulturella rättighet att uppfylla och utveckla. Efter en hel del undersökningar kom jag fram till att det är organisationer, som oftast drivs av romska personer, som uppehåller andra former av kulturell utveckling för romerna. Några av dessa är Romano Missio Ry, Romaniasiain neuvottelukunta och Suomen romaniyhdistys Ry. På en kommunal nivå är det mer valfritt att införa redogörelser för att understöda de romska invånarna. Det förblir oklart om tanken bakom detta är att vissa kommuner inte har så stor romsk befolkningsandel att det inte är lönsamt att införa dessa redogörelser, utan hänvisar romerna i området till större organisationer och grupper för att få rådgivning och stöd i att bevara kulturen.

Stockholms stad har en plan för romsk inkludering som behandlar bland annat antirasistiskt arbete och att göra möjligheter för romska personer att själv skapa kulturella tillställningar för dem att komma närmare varandra som folkgrupp och för en chans att utveckla och bevara kulturen (Stockholms stad, 2018). Detta skulle jag gärna se mer av i Finland. Övrigt anser jag att staten inte har ett tydligt handlingsätt då det kommer till utvecklingen och understödandet av den romska kulturen. Projektbaserade satsningar har gjorts för att ta reda på utvecklingsmöjligheter, men någon liknande rapportmodell som finns i Finland finns inte i Sverige. Det är även på grund av den utspridda informationen i Sverige som texten gällande romskpolitiska riktlinjer i Sverige är väldigt mycket längre. Jag har sammanfattat en hel del olika dokument i texten där de ändå är sammankopplade med tanke på ämnet. I den informationen som jag tagit från de svenska officiella dokumenten om romerna, är det anmärkningsvärt att de kulturella minoriteterna ofta klumpas ihop. Med detta menar jag att minoritetspolitik i allmänhet behandlas brett men specifika politiska dokument om de individuella kulturella minoriteterna är väldigt utspridda. Sammanfattningen av dessa olika dokument i ett enhetligt dokument, som dessutom skulle vara mer lättläst, är ett av utvecklingsförslagen jag har angående tillgängligheten av informationen för allmänheten.

För att referera tillbaka till den kulturpolitiska teorin som jag använt av Pierre Bourdieu, med exempel av det kabylliska överförandet av tradition, hänvisar Bourdieu till att detta händer muntligt vilket möjliggör förändring, utveckling och tolkning hos mottagaren. Den romska kulturens berättartraditionen är liknande och behövs på detta sätt tas vara på, för att kommande generationen ska kunna forma kulturen enligt samtiden.

7.3 Diskussion och sammanfattning

Personligen har det varit väldigt viktigt att ta upp ämnet kring de kulturpolitiska insatserna i romernas kultur och under skrivandeprocessen har jag observerat vikten som ämnet bär med sig. Det finns personer som inte har någon tidigare information om vem romerna är eller varför dessa kulturpolitiska riktlinjer är viktiga för folkgruppens välmående. Jag hoppas att jag genom historiken och informationen om romernas kulturarv kunnat tydliggöra och öppna upp ämnet för läsarna.

Då det kommer till de kulturpolitiska riktlinjerna i både Sverige och Finland, ligger fokuset fortfarande på bevarande av de allra mest grundläggande rättigheterna och endast en väldigt liten del behandlar rättigheten att uppehålla kulturen och språket. Vi som samhälle borde mera aktivt arbeta för att krossa de stereotyper och daterade åsikter som har existerat i decennier, för att den romska befolkningen i Finland ska kunna integreras på riktigt och för att de ska känna sig trygga och lika behandlade som deras medmänniskor. Då jag jämför de åtgärder som tas i Sverige med dem i Finland, ser de väldigt lika ut. I de svenska riktlinjerna har de mera noggrant specificerat insatserna på romsk kultur och konst samt framförandet av detta i allmänna utrymmen. Detta är inte synligt i det finska romskpolitiska programmet. Respondent A anser även att staten inte lägger tillräckliga satsningar på romsk konst och kultur. Personen uttrycker även önskemål om att det skulle finnas ett större utbud romsk teater och musik i stora konst- och kulturinstitutioner.

Stärkta åtgärder för att bekämpa diskriminering nämns i båda ländernas riktlinjer vilket jag anser positivt. Då jag reflekterar kring mina egna erfarenheter och på hur romska personer blir bemötta i samhället än idag, anser jag att endast lagstiftning inte är en tillräcklig åtgärd för att minska diskrimineringen. Det måste ske en ändring i attitydklimatet och för att kunna nå detta bör det ske undersökningar i hur majoritetsbefolkningen förhåller sig till romska personer. För detta anser jag att det skulle vara hälsosamt att införa utvecklingsprogram som inkluderar både majoritetsbefolkningen och romerna själva, i olika områden av samhället. Både respondent A och respondent B svarade i intervjuerna att de inte anser att det finns tillräckliga åtgärder i hindrandet av diskriminering, vilket tyder på att arbete inom detta område behövs.

Enligt mina egna erfarenheter av att växa upp i den romska kulturen och gå i grundskola tillsammans med majoriteten finlandssvenska personer, har jag inte upplevt att jag fått information av skolan eller kommunen gällande undervisning i det romska språket eller andra mötesplatser för att kunna utöva min kultur tillsammans med andra romska personer. Respondent B uttrycker i intervjun att hen gärna skulle se undervisning av det romska språket införas så tidigt som från förskoleåldern. Informationen om var verksamhet för romer finns, bör finnas tillgänglig på platser där både romska vuxna och barn finns för att verkligen understöda deras rätt att utöva och

utveckla sin kultur. Detta är något som inte endast skulle vara en positiv utveckling för romer, utan alla personer som tillhör minoriteter. Exemplet från Stockholms stads redogörelse (2018) som inkluderade antirasistiskt arbete är något som vi skulle behöva införa i alla stadier av samhället, specifikt i skolor, för att alla från en ung ålder ska känna sig rättvist bemötta.

Enligt min undersökning finns det inte en liknande rapportmodell i Sverige som i Finland. Insatser i välmående av den romska kulturen görs ofta i uppdragsform, det finns inte ett stående program som förnyas med jämna mellanrum. I allmänheten är de rapporter gällande utveckling av romsk kultur väldigt intet sägande. De flesta av dessa rapporter behandlar språket, anställning, boende och andra basrättigheter. Detta är absolut en positiv satsning, dock skulle anser jag att dokumenten kunde inkludera tydligare beskrivningar av hur dessa utförs och mer insatser gällande möjligheter att bevara kulturarvet och öka insatser i antiziganism.

I stycket där de svenska riktlinjerna gällande romerna presenteras, kan man se att stycket är anmärkningsvärt längre än den som behandlar de motsvarande finska. I och med detta, kan det anses att jämförelsen mellan ländernas riktlinjer blir ojämn. De svenska riktlinjerna som behandlas i arbetet har ursprung i enskilda dokument som är mer utspridda än det romskpolitiska programmet som vi har i Finland. Längden på stycket som behandlas av de svenska riktlinjerna kan alltså förklaras med att mer kontext krävs då källorna för detta varit mer utspridda.

Det som jag anser kan implementeras i det finska romskpolitiska programmet, som nämndes i de svenska kulturpolitiska riktlinjerna, är poängen om att dokumentera romernas kulturarv bättre. Detta är en förutsättning för att romer i kommande generationer ska ha en bas att utgå från då de utvecklar sin kultur. Att ha dokumenterad historia att se tillbaka på är ett privilegium som romerna i Finland inte har i dagens läge. Med bristande dokumentation av kulturarvet utgörs en risk av att vissa seder i kulturen blir bortglömda i framtiden. Detta inkluderar även visuell dokumentation, som fotografier.

Figur 3 & 4. Till vänster: Min farmors mamma Lempi Hagert, hennes syster Sanelma Hagert och systemns son. Till höger: Lempi Hagert och hennes man Feijo Baltzar. (Privat kollektion, Wanja Bollström)

I förhållandet till forskningsfrågorna som jag presenterade i början av arbetet; *Vilka skillnader eller likheter finns i de kulturpolitiska riktlinjerna gällande romer i Sverige jämfört med Finland?* samt *Vad kan vi i Finland lära oss från Sveriges kulturpolitiska program gällande romerna?*, anser jag att jämförelse och möjliga rekommendationer för förbättring har utförts i arbetet. De romskpolitiska riktlinjerna i båda länderna är sammanfattningsvis mer lika än de är annorlunda. De nordiska länderna är väldigt lika i deras tillvägagångssätt, vilket innebär att skillnaderna i de politiska programmen heller inte är så tydliga. Detta blev en överraskning för mig då min förutsättning då jag började skriva arbete var att de svenska åtgärderna skulle vara utförligare än de vi har här i Finland, eftersom den romska befolkningen också är större där. Respondent B uttrycker även att det inte finns tillräckligt med romer, som utövar kulturen i sitt vardagliga liv, involverade i beslutsfattandet. Jag anser att för att nå de målen som är utsatta i båda ländernas kulturpolitiska riktlinjer, är det romernas egen sakkunnighet som bör beaktas allt mer. Respondent A uttrycker att romer syns genom sina egna aktörer och organisationer, men i allmänna kultur- och konstinstitutioner finns det inte tillräckligt många romer i beslutsfattande positioner.

Då jag tar upp Tarja Halonens involvering i förbättrandet av romernas ställning, väckte detta en fråga om hur stor inverkan politikernas egna intressen har på vilka ärenden som tas upp och behandlas. Detta är något som jag gärna skulle se mer information om i framtiden.

Då jag förberedde mig inför intervjuerna som ingår i arbetet, var min förväntning att dessa samtal skulle ge ingående information om hur romska personer upplever den kulturpolitiska situationen i dagens samhälle. Tyvärr landade denna metod inte i resultatet jag önskade mig. Det var till att börja med ganska svårt att få tag på romska personer som ville delta i intervjuerna. Det är heller inte givet att alla romer är insatta i de specifika kulturpolitiska åtgärderna som gäller dem. Detta antyder på att informationen om detta behövs allt mer. Intervjuerna blev ganska ytliga, även om jag fick bra svar gällande möjliga utvecklingsområden. Detta anser jag bero på intervjufrågorna, då jag i efterhand inte anser att de är specifika nog. Jag ansåg att det var viktigt att införa romernas egna perspektiv på ämnet, men det skulle även varit bra att ha några intervjuer inkluderade med beslutsfattare i ämnesområdet.

Sammanfattningsvis är mina rekommendationer, som gjorts på basen av mina analyser av materialet som behandlats i arbetet, följande:

1. Satsa på att skapa mer lättillgänglig information om romerna där det redovisas vilka tjänster som finns tillgängliga för dem. Denna information ska finnas på platser där romer finns, bland annat i skolor och hos de romska organisationerna. Språket i denna information ska vara lättläst så att den verkligen är tillgänglig för alla som vill läsa den.
2. Jag skulle gärna se att ytterligare åtgärder för bevarandet och utövandet av den romska kulturen skulle finnas med i det romskpolitiska programmet utöver de basrättigheter som säkerställs. Detta inkluderar bland annat språkundervisning och mötesplatser för romer.
3. I Sverige skulle jag gärna se att de skulle ta inspiration från strukturen av det romskpolitiska programmet i Finland. På grund av att informationen i Sverige är väldigt utspridd blir det lättare att missa information än om den var sammanställd i ett och samma dokument.

4. På grund av att den romska kulturen baserar sig på en berättartradition, skulle det vara viktigt att lägga en andel av satsningarna på att dokumentera traditionerna. På detta sätt skulle det finnas mer konkret material att använda i undervisning och för kommande generationer att använda i utvecklandet av kulturen i samtiden.
5. Ökade insatser för arbete som riktar sig på antiziganism, motarbetande av diskriminering och förändrandet av attitydklimatet mot romerna i Finland.
6. Resurser för synliggörandet av romsk konst och kultur.

Slutligen vill jag poängtera, att även om jag fördjupat mig i detta ämne under skrivandeprocessen, har jag endast skrapat ytan på det som skulle vara viktigt att ta upp då det kommer till romerna. Jag hoppas att ämnet blir mer väl utforskat i framtiden och att jag får se ett mer frodande kulturliv för den romska befolkningen, som understöds väl genom de kulturpolitiska riktlinjerna.

Källor

- Agborg, M., & Bolander, M. (2010). *Kulturpolitik som instrument – En idéanalys av propositionen Tid för kultur*. [Magisteruppsats, Högskolan i Borås] <https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:1312203/FULLTEXT01>
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2011). *En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012–2032*. (SOU 2011/12:56). Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/contentassets/4a3df6c115584782935d8d9efa7ab6e3/en-samordnad-och-langsigtig-strategi-for-romsk-inkludering-2012-2032-skr.-20111256>
- Broady, D., (1998). *Kulturens fält om Pierre Bourdieus sociologi*. [Uppsats, NORDICOM-Nytt/Sverige]. (Nr. 1–2). Föreningen Svenska Masskommunikationsforskare. <https://people.dsv.su.se/~jpalme/society/pierre.html>
- Carling, G., Demetri, M., Dimiter-Taikon, A., Lindell, L., Schwartz, A. (2016). *Romer-500 år i Sverige*. Linköpings Universitet. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:953496/FULLTEXT02.pdf>
- Delegationen för romska frågor. (2010). *Romers rätt – En strategi för romer i Sverige* (SOU 2010:55). Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2010/07/sou-201055/>
- Diskrimineringslag. (2014/1325). Justitieministeriet. <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141325#L2P5>
- Diskrimineringsombudsmannen. (u.å.). *Romanien syrjintä*. <https://syrjinta.fi/romanien-syrjinta>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2019). *Romer och resande i Sverige: Viktiga resultat från 2019 års undersökning om romer och resande*. FRA. (s.6). https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-roma-and-travellers-survey-country-sheet-france_sv.pdf
- Forsberg, P., & Klasson, I. (2002). *Systemutveckling och användbarhet*. [Examensarbete, Linköpings Universitet] (s. 3–4) <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:18132/FULLTEXT01.pdf>
- Friman-Korpela, S. (2014) *Romanipolitiikasta romanien politiikkaan: poliittisen asialistan ja toimijakonseption muutos 1900-luvun jälkipuoliskon Suomessa* [University of Jyväskylä] <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/44810>
- Institutet för språk och folkminnen. (21 juni 2023). *Levande kulturarv: Kaleromernas berättartradition*. <https://www.isof.se/nationella-minoritetsprak/romska/lar-dig-mer-om-romska-spraket-och-kulturen/romsk-kultur>

- Justitieministeriet. (U.å.). *Andra språk*. <https://oikeusministerio.fi/sv/andra-sprak>
- Karolinska institutet. (29 november 2011). Kvalitativ intervju – en introduktion. [PowerPoint-presentation. <https://docplayer.se/8055319-Kvalitativ-intervju-en-introduktion.html>
- Koivunen, H. & Marsio, L. (2008) *Rättvis Kultur? Den etiska dimensionen i kulturpolitiken och de kulturella rättigheterna*. (SOU 2008:23). Undervisningsministeriet. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/78954/opm23.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kulturdepartementet. (27 februari 2023). *Kulturministerns samråd med nationella minoriteter*. Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/artiklar/2023/02/20230224-kulturministerns-samrad-med-nationella-minoriteter/>
- Kulturdepartementet. (2017). *Nystart för en stärkt minoritetspolitik* (SOU 2017/18:282). Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/contentassets/1714b43194a84a409955192b48147374/nystart-for-en-starkt-minoritetspolitik-skr.-201718282.pdf>
- Kulturdepartementet. (2010). *Romers rätt – En strategi för romer i Sverige*. (SOU 2010:55). Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2010/07/sou-201055/>
- Kulturdepartementet. (2011). *Uppdrag att anordna ett möte för att uppmärksamma romernas kultur och historia*. (SOU 2011/4080/DISK). Regeringskansliet. <https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2011/11/20114080disk/>
- Kulturrådet. (u.å.). *Nationella minoriteters kultur och minoritetsspråk*. <https://www.kulturradet.se/i-fokus/nationella-minoriteters-kultur/>
- Kulturrådet. (2019). Slutredovisning regeringsuppdrag om insatser för romsk kultur. (SOU 2019:41). Kulturrådet. <https://www.kulturradet.se/globalassets/start/i-fokus/nationella-minoriteter/slutredovisning-av-regeringsuppdrag-om-insatser-for-romsk-kultur-2019-02-22.pdf>
- Lee, J. (2018). A beginner's guide to antigypsyism. European roma rights centre. <http://www.errc.org/news/a-beginners-guide-to-antigypsyism>
- Lundén, M. (14 maj 2020). *Kvalitativa metoder*. [PowerPoint-presentation]. Göteborgs Universitet. [Presentation, Göteborgs Universitet](#)
- Länsstyrelsen Stockholm. (2013). *Romsk inkludering 2012–2032*. (skr. 2011/12:56) https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/2013_86

- Nationalencyklopedin (u.å.-a). Nationell minoritet. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 25 april 2024 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/nationell-minoritet>
- Nationalencyklopedin (u.å.-b). Romer. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 25 april 2024 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/romer>
- Nilson, P. (2014). *Det kulturella kapitalets betydelse för välbefinnandet*. [Kandidatuppsats, Lunds universitet].
<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOid=4937367&fileOid=5038831>
- Oxford English Dictionary. (2023). Case study. I *Oxford English Dictionary*. Hämtad 3 oktober 2023 från https://www.oed.com/dictionary/case-study_n?tab=factsheet
- Perälä, R. (21 augusti 2015). *Mustalaismiehen sai 1600-luvulla hirttää ilman oikeudenkäyntiä*. YLE: Elävä arkisto.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/08/21/mustalaismiehen-sai-1600-luvulla-hirttaa-ilman-oikeudenkayntia>
- Pilke, A. (13 januari 2012). *Romanien historiasta riittää väriä luuloja*. YLE.
<https://yle.fi/a/3-5052458>
- Romano Missio Ry. (u.å.). *Romanikulttuuri*. Romano Missio.
<https://romanomissio.fi/tietoa-romaneiden-kulttuurista/>
- Romaniasiaain neuvottelukunta. (2006). *Romanit toimijoina yhteiskunnassa* (2006:5). Social- och hälsoministeriet.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/71924/Jul200605.pdf?sequence=3>
- Social- och hälsovårdsministeriet. (2023). *Finlands program för romsk politik (Rompo3) 2023-2030* (SOU 2023:11).
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164707/STM_2023_11.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Social- och hälsovårdsministeriet. (2000). *Romanipolitiikan strategiat*. (SOU 1999:9). Statsrådet.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70957/Selv199909.pdf>
- Social- och hälsovårdsministeriet. (15 juni 2016). *Romanien elinolot ja asema Pohjoismaissa näkyväksi*. <https://stm.fi/-/romanien-elinolot-ja-asema-pohjoismaissa-nakyvaksi>
- Social- och hälsovårdsministeriet. (2010). *Statsrådets principbeslut om riktlinjer för politiken avseende romer*. (2010:16). Statsrådet.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/72192>

- Språklag. (2003/423). Justitieministeriet.
<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030423>
- Statistikcentralen. (9 december 2013). *Tutkimustieto auttaa parantamaan romanien elinoloja*.https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_006.html?s=2
- Stenroos, M. (29 oktober 2015). Kaikki tuntevat romanit – vai tuntevatko? *Antroblogi*.
<https://antroblogi.fi/2015/10/romanikulttuuri-ja-pukeutumisen-saannot/>
- Stenroos, M. (2022). *ROMPO 2023–2030*. Social- och hälsoministeriet. (SOU 2023:3)
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164620>
- Stockholms stad. (2018). *Stockholms stads strategi för romsk inkludering 2018–2022*.
<https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholmsk-stad/politik-och-demokrati/styrdokument/stockholms-stads-strategi-for-romsk-inkludering-2018-2022.pdf>
- Sveriges radio. (6 september 2011). Vad har vi för glädje av Pierre Bourdieu [Radioprogram]. I OBS: Radioessän. <https://sverigesradio.se/avsnitt/55873>
- THL. (7 december 2023). *Invandring och kulturell mångfald*. Institutet för hälsa och välfärd. <https://thl.fi/sv/web/invandring-och-kulturell-mangfald/sprak-och-kulturminoriteter>
- Utbildningsstyrelsen. (u.å.). *Vad är kulturarv?* <https://www.oph.fi/sv/vad-ar-kulturarv>
- Utrikesministeriet & Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter. (2004). *Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta*. Utrikesministeriet.
https://um.fi/documents/35732/0/Iraportti_kansalliset_vahemmistot_fin.pdf/35a2eea6-b40b-46ef-ec5b-516fc486102c
- Utskottet för medborgerliga fri- och rättigheter samt rättsliga och inrikes frågor. (2020). *MIETINTÖ Romanien kansallisten integrointistrategioiden täytäntöönpanosta: romanitaustaisiin henkilöihin kohdistuvien kielteisten asenteiden torjunta Euroopassa*. Europaparlamentet.
https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0147_FI.html
- Yrkeshögskolan Arcada. (u.å.). *God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada*.
<https://start.arcada.fi/sv/mina-studier/lardomsprov/etiska-fragor-och-behandling-av-personuppgifter>

Bilagor

Intervjufrågor:

1. Miten koet romanikulttuurin olevan osa arkeasi? / Mikä suhde sinulla on romanikulttuuriin?
2. Miten kuvailisit omaa osallistumistasi romanikulttuurin perinteisiin?
3. Mitä koet puutteelliseksi kulttuuripolitiikassa, joka on kohdistettu romaniyhteisöön?
4. Koetko että romaneita edustetaan kulttuuripolitiikassa haluamallasi tavalla tällä hetkellä?
5. Näetkö että romanit ylläpitävät kulttuuripolitiikkaa suomessa (näkyvätkö he arvoasemissa)? Jos kyseessä on muita henkilöitä, millä tavalla tämä voitaisiin korjata?
6. Jos saisit ehdottaa uudistuksia romanipoliittisiin linjauksiin, mitä lisäisit/muuttaisit?